

Országgyűlési képviselők Csongrád vármegyében 1848 és 1875 között*

SÁFRÁNY TÍMEA

Tanulmányomban az 1848 és 1875 közötti Csongrád vármegyei, helyi kötődésű országgyűlési képviselőket vizsgálom, s eredményeimet összevetem a Békés vármegyei képvisellel. Helyi kötődésű képviselőnek tekintem azokat, akik a megyében születtek, laktak, vagy ott hivatalt viseltek. Elsősorban a megyei és városi hivatalt betöltőket vizsgáltam, külön hangsúlyt helyezve arra, hogy kik azok, akik 1849 előtt és után is viseltek valamilyen tisztséget.

Kutatásommal kapcsolódom az egi Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen működő, dr. Pap József által vezetett *A dualizmus kori parlamentarizmus regionális szempontból* című OTKA-pályázat alapján működő kutatócsoport munkájához.¹ A kutatócsoport korábbi pályázati ciklusában azonosította az 1861 és 1875 közötti parlamenti képviselőket, összegyűjtötte a mandátumaikra vonatkozó információkat, s kiadta az országgyűlés tagjainak archontológiáját.² Eredményeiket kiindulópontként használtam kutatómunkám megkezdésekor. A Csongrád megyei és szegedi választásokhoz Ruzsoly József munkái szolgáltak alapul.³ A képviselők regionális elemzésével már többen foglalkoztak, Gerhard Péter a budapesti, Pál Judit az erdélyi, Szendrei Ákos a partiumi városokkal.⁴

Az általam vizsgált képviselők egyéni pályáivében a szabadságharc bukásának, a világségi fegyverletételnek az időpontját tekintetem választópontnak. Munkám során igyekeztem a megyei és városi hivatalok viselőit meghatározni, azonban ez az archontológiák hiánya miatt az 1849 utáni időszakban nehézségekbe ütközött, ezért a helytörténeti munkák mellett újságcikkekre, sematizmusokra kellett támaszkodnom. Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk a tárgyaló képviselők teljes hivatali karrierjéről, még további kutatások szükségesek.

* Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs alapról finanszírozott szakmai támogatásával készült.

¹ A kutatócsoport honlapja: <https://parlamentarizmus.uni-eszterhazy.hu/> – utolsó letöltés: 2023. július 15.

² Ballabás–Pap–Pál 2020.

³ Ruzsoly 1997: 85–116; Ruzsoly 1997: 21–43; Ruzsoly 1999; Ruzsoly 2013.

⁴ Gerhard 2020: 89–107; Pál 2010: 571–584; Pál 2011: 346–360; Szendrei 2016: 76–101; Szendrei 2020: 527–540.

A tanulmányban elsőként a fent jelzett periódusban megválasztott képviselőket vizsgálom, majd fokozatosan szűkítem a kört azokra, akik helyi kötődéssel rendelkeztek. A vizsgálat második részében a csongrádi eredményeket összevetem a Békés megyei országgyűlési képviselőkkel, így végül a két megye képviselőinek összehasonlítása alapján vonhatunk le következtetéseket.

Választókerületek, képviselők Csongrádban

Az 1848:5. tc. összesen hét választókerületet biztosított a megye által határolt terület részére. Ezek Szegvár, Tápé, Csongrád városa, Hódmezővásárhely, Szeged I. és II., valamint Szentes voltak. E hét választókerületben az általam vizsgált időszakban 34 képviselőt választottak meg, amelybe minden egyes megválasztott személyt belesámoltam, azokat is, akik nem fogadták el a felkínált mandátumot, mert más helyen is elnyerték azt, vagy nem tartózkodtak az országban.⁵ A következőkben őket fogom áttekinteni, majd csoportokba rendezve fokozatosan szűkíteni az általam vizsgálandó, városi vagy megyei hivatali betöltők körére.

A 34 személyből 19 fő kötődött Csongrád megyéhez születés, lakhely vagy városi, illetve megyei hivatalviselés alapján, gróf Károlyi Sándor az egyedüli arisztokrata a csoportban, akit apja, István helyi szerepe és birtokai következtében erős szálak fűzték ugyan a megyéhez, de az általam felállított feltételeknek nem felelt meg. A 15 nem helyi kötődésű politikus közül többen országos közismertségnek örvendtek, Kossuth Lajost Szentesen (1869) és Hódmezővásárhelyen (1872), Jókai Mórt szintén Hódmezővásárhelyen (1875), míg Pulszky Ferencet Szentesen (1865) választották meg, de közülük egyedül Pulszky fogadta el a mandátumot. Jókai és Kossuth mellett nem fogadta el az elnyert mandátumot Ivánka Imre sem, aki 1869-ben Tápén kapott bizalmat, de Fülöpszállás képviselőjét választotta. Ugyanabban az évben Ludvig János szegedi mandátumáról mondott le a késmárki javára, hogy abban a megyében politizálhasson, amelyikből származott.⁶ Összesen tehát négy személy nem fogadta el a Csongrádban elnyert mandátumot. Az „idegenek” közül öten, Kállay Ödön, Kossuth Lajos, Pulszky Ferenc, Simonyi Ernő és Szláv József vettek részt a reformkori országgyűlések valamelyikén követként vagy távollévő főrend követeként.⁷

A megyéhez nem kötődők közül 11 fő viszont élt a Csongrád megyei lakosoktól kapott bizalommal. Első parlamenti ciklusát tölthette a megye egyik választókerületét képviselve gr. Károlyi Sándor (1861, Tápé), Szláv József későbbi miniszterelnök (1865,

⁵ Ballabás–Pap–Pál 2020: 161–168.

⁶ Ivánka Imre: Ballabás–Pap–Pál 2020: 255; Ludvig János: Ballabás–Pap–Pál 2020: 321.

⁷ Pálmány 2011: 974, 992, 1106, 2079, 2135.

Tápé) és Csatár Zsigmond (1875, Csongrád város).⁸ Hárman, Kállay Ödön, Majthényi Dezső és Tanárky Gedeon Csongrád megyét megelőzően saját szűkebb régiójukban, Szabolcs, Borsod és Pest megyében voltak képviselők.⁹ Öten pedig korábban olyan megyében nyertek megbízást, amely nem volt azonos azzal a megyével, ahol születtek. Így korábbi szolgálati helyük alapján Közép-Szolnokból, Fejérből, Hevesből, Nógrádból és Baranyából „érkeztek” képviselők Csongrádba.¹⁰ Láthatjuk, hogy nem feltétlenül a szomszédos megyékből érkeznek az „idegen” képviselők, azonban meg kell jegyezni, hogy Kállay Ödön az 1843–44-es országgyűlésen Csanád megye követeként volt jelen. Ha megvizsgáljuk, hogy a nem megyei kötődésű képviselők mely években nyertek megbízást, akkor azt tapasztaljuk, hogy számuk 1861-től kezdve fokozatosan növekszik. Míg abban az évben csak egy személy, gr. Károlyi Sándor nem helyi illetőségű, addig 1865-ben és 1869-ben már három, 1872-ben négy, 1875-ben pedig öt ilyen politikust találunk. A kívülről érkezett, a mandátumot elfogadó képviselők közül mindannyian 1875 után is tagjai maradtak a parlamentnek, négyen közülük legalább még egy cikluson át Csongrád megye valamelyik választókerületét képviselték. Csatár Zsigmond 1878-ban és 1884-ben, Kállay Ödön 1878-ban, Madarász Jenő 1878-ban és 1881-ben, Németh Albert 1878-ban kapott újra bizalmat. Csatár, Madarász és Németh később Békés, Komárom és Pest-Pilis-Solt megyébe került. Közülük a legtöbb ciklust, összesen négyet Kállay Ödön töltötte el Csongrádban.¹¹ A többi hét politikus közül gr. Károlyi Sándort további öt ciklusban választották meg Abaúj-Torna, Heves, Sopron és Szilágy megye valamelyik kerületében, Szilágy József pedig még négy ciklust töltött ki mindvégig Pozsony városának képviselőjeként.¹² A többiek közül László Imre Somogy és Szilágy, Pulszky Ferenc Bács-Bodrog, Simonyi Ernő Hajdú, Tanárky Gedeon Pest-Pilis-Solt, Háromszék és Hunyad megye egy-egy körzetében kapott bizalmat.¹³

⁸ Szilágy Józsefet Kárász Benjámint lemondása után választották meg. Ballabás–Pap–Pál 2020: 162.

⁹ Kállay Ödönt 1848-ban, 1861-ben és 1865-ben Nádudvaron, Majthényi Dezsőt 1865-ben Mezőkövesden, Tanárky Gedeont 1848-ban, 1861-ben Nagykőrösön választották meg. Ballabás–Pap–Pál 2020:189, 154, 265.

¹⁰ László Imrét a Közép-Szolnok megyei Tasnádon (1848, 1861, 1865), Madarász Jenőt a Fejér megyei Csákváron (1869), Németh Albertet a Heves és Külső-Szolnok megyei Poroszló-Tiszanána választókerületben (1848, 1861, 1869), Pulszky Ferencet a Nógrád megyei Szécsényben (1848, 1861), Simonyi Ernőt először születési helyén, Nyitrában (1848, 1861), majd a Baranya megyei Szalánta-Németürög választókerületben (1865, 1869, 1872, 1875) választották meg, de utóbbi 1875-ben sem ezt, sem a ceglédi mandátumot nem fogadta el, hanem Szentest képviselte. Ballabás–Pap–Pál 2020: 328, 172, 198, 237, 243, 121, 167.

¹¹ Csatár Zsigmond: Ballabás–Pap–Pál 2020: 163, 132; Kállay Ödön: Ballabás–Pap–Pál 2020: 166; Madarász Jenő: Ballabás–Pap–Pál 2020: 161, 213; Németh Albert: Ballabás–Pap–Pál 2020: 164, 254.

¹² Gr. Károlyi Sándor: Ballabás–Pap–Pál 2020: 328, 299, 85, 86; Szilágy József: Ballabás–Pap–Pál 2020: 283.

¹³ László Imre: Ballabás–Pap–Pál 2020: 291, 329; Pulszky Ferenc: Ballabás–Pap–Pál 2020: 110; Simonyi Ernő: Ballabás–Pap–Pál 2020: 190; Tanárky Gedeon: Ballabás–Pap–Pál 2020: 440, 421–2, 437.

Helyi kötődésű képviselők

A 34 megválasztott személy közül 19-en kötődtek Csongrád vármegyéhez születési hely, lakhely vagy hivatali munka alapján. Őket három csoportra osztottam aszerint, hogy megyei vagy városi hivatalt töltöttek be a szabadságharc bukása előtt, illetőleg hivatalt nem viseltek, de lakhelyük vagy születésük miatt kötődtek a megyéhez.¹⁴ Közülük mindössze hárman, Kárász Benjámin, Klauzál Gábor és Rengyey Ferdinánd vettek részt a reformkori országgyűléseken a megye vagy az utóbbi esetében Szeged szabad királyi város követeként.¹⁵

Az általam vizsgált időszakban összesen kilenc olyan országgyűlési képviselő volt, akik pályájuk során városi tisztséget töltöttek be a megyében. Közülük a legtöbb mandátumot Éder István szerezte meg Csongrád városában (1861, 1869, 1872), őt követi Dáni Ferenc Szegeden (1861, 1865), a többi hét képviselő egy-egy rövidebb-hosszabb ciklust töltött a parlamentben. Hárman 1848-ban kaptak bizalmat, Horváth Ferenc Szentesen, Osztróvszky József és Rengyey Ferdinánd Szegeden. Boros Sámuel (1861) és Oroszi Miklós (1865) Szentesen, míg Szluha Ágoston 1875-ben Szegeden szerzett mandátumot. Látható, hogy 1848-ban és 1861-ben voltak túlsúlyban a helyi, városi kötődésű képviselők. A kilenc főből hatan a szabadságharc leverése előtt városi hivatalt viseltek, Boros Sámuel szentesi főbíró, majd első polgármester, Horváth Ferenc ugyanitt jegyző és levéltárnok volt, a többi négy személy mind Szegeden töltött be valamilyen pozíciót, Dáni Ferenc és Osztróvszky József tanácsnokok, Rengyey Ferdinánd főügyész, majd tanácsnok, míg Vadász Manó polgármester volt.¹⁶ Osztróvszky gr. Batthyány Kázmér mellett segédkormánybiztos lett Szegeden 1849 februárjától, Rengyey ugyanitt népfelkelési kormánybiztos 1848 októberétől.¹⁷

Hatuk közül négyen, Dáni, Horváth, Osztróvszky és Vadász töltöttek be 1849 után is városi tisztséget, Dáni, aki mindannyiuk közül a legmagasabb pozíciót szerezte meg, Szeged, Arad, Kecskemét, majd Hódmezővásárhely főispánja lett (1871–1880; 1873–1880). Horváth Ferenc Szentes város főkapitánya volt 1868-tól, Osztróvszky Szeged polgármesteri tisztségét töltötte be rövid ideig (1861, 1867), Szluha Ágoston pedig ugyanott volt tanácsnok (1872–1878), majd 1881–1890 között a város főkapitánya. Vadász Manó Csongrád megye és Szeged tanfelügyelője volt 1876-tól haláláig.¹⁸ A szegedi hivatalviselőkben közös volt, hogy mindannyian ügyvédi végzettséggel

¹⁴ Ballabás–Pap–Pál 2020: 161–168; az általuk betöltött ciklusokról bővebben az 1. táblázatban.

¹⁵ Pálmány 2011: 978–979, 986–988, 1282–83.

¹⁶ Boros Sámuel: Barta–Labádi 1995: 203–204; Horváth Ferenc: Pálmány 2002: 366–368; Barta–Labádi 1995: 205; Dáni Ferenc, Osztróvszky József, Rengyey Ferdinánd, Vadász Manó 1848-as tisztségeire: Reizner 1899: 78; Rengyey Ferdinánd: Habermann 2000: 178–9, 568.

¹⁷ Hermann 1998: 65–66.

¹⁸ Dáni Ferenc hódmezővásárhelyi főispáni kinevezése következtében az aradi főispánságról lemondott. Varsányi 2013: 16; Horváth Ferenc a városi mellett megyei tisztséget is töltött be, erről a későbbiekben.

rendelkeztek, az 1840-es években kezdtek aktivizálódni a város közéletében, s a forradalom előtt és alatt töltötték be jelentős szerepet a városban. Azok közül a képviselők közül, akik csak 1849 után viseltek városi hivatalt, ketten polgármesterek voltak, Oroszi Miklós 1861-ben és 1867–68-ban Szentesen, Éder István 1861-ben Csongrád városában, így tehát hét olyan képviselő volt, aki 1849 után városi tisztséget töltött be, négyen pedig 1849-et megelőzően is.¹⁹ Ha a képviselőséget vizsgáljuk a hivatali pálya alakulásában, akkor azt tapasztaljuk, hogy Dáni, Horváth, Osztróvszky, Oroszi, Szluha és Vadász esetében egy köztes állomásként, míg Boros Sámuelnél a hivatali pálya végén került sor a képviselőségre. Édert polgármesterként választották meg, azonban későbbi pályájáról nincs tudomásom. Osztróvszky és Horváth Ferenc különleges helyzet foglal el a képviselők között, ugyanis ők városi tisztségből léptek át, ha rövid időre is, megyei hivatalba, előbbi 1860-ban főjegyző lett, utóbbi 1860–61-ben tiszántúli járási főszolgabíró.²⁰ Szeged túlsúlya tehát megmaradt az 1849 utáni időkre is, míg 1849 előtt hatból négy, utóbb hétből négy képviselő kötődött a szabad királyi városhoz, Szentes mellett pedig megjelent Csongrád városa is.

A vizsgált időszakban összesen 10 olyan országgyűlési képviselő volt, akik megyei tisztséget töltöttek be. Köztük van az előbb említett Horváth Ferenc és Osztróvszky József is, akiknek a karrierje alapvetően Szentes és Szeged városához kötődött, velük itt már külön nem foglalkozom, a továbbiakban csak a többi nyolc személyt tárgyalom. Közülük a legtöbb mandátumot, összesen négyet Bogyó Sándor szerezte meg Szegváron (1848, 1861, 1869, 1872), hármat pedig Klauzál Gábor Csongrád városában, illetve Szeged második választókerületében (1848, 1861, 1865). Kovács Ferencet Hódmezővásárhelyen a vizsgált korszakban kétszer választották meg, de később még egy ciklussal háromra növelte mandátumainak számát (1861, 1869, 1881), ugyanitt Török Bálint két mandátumot kapott (1848, 1865), Kárász Benjámint Tápén (1865), Rónay Mihály (1865) és Szilágyi Virgil (1869) Csongrád városában egyet-egyet. Utóbbi később, 1881-ben és 1884-ben Székelyudvarhelyen választották meg képviselőnek, ő az egyetlen helyi kötődésű személy, aki más megyében szerzett és fogadott el mandátumot.²¹ Ebből látható, hogy a helyi, megyei kötődésű képviselők 1848-ban és 1861-ben voltak túlsúlyban, csakúgy, mint a városi képviselők.

A nyolc megyei hivatalviselő közül három, Bogyó Sándor, Rónay (Oxel) Mihály és Szilágyi Virgil nem a megyében született, Bogyó a Heves és Külső-Szolnok megyei

Pálmány 2002: 366–368; Osztróvszky József: Berta–Géczy–G. Tóth 1995: 254; Szluha Ágoston: Gaál (szerk.) 1991: 672; Vadász Manó: Habermann 1992: 289.

¹⁹ Éder István: Barta 1996: 94; Oroszi Miklós: Barta–Labádi 1995: 204.

²⁰ Horváth Ferenc: Vadnai (szerk.) 1862: 30; Osztróvszky József: Géczi–Labádi–G. Tóth (szerk.): 1987: 20.

²¹ Ballabás–Pap–Pál 2020: 490.

Csépán, Rónay a Torontál megyei Kiszomborban, Szilágyi pedig Écskán.²² A Bogyó család tagjai kötődtek a megyéhez, Sándor nagyapja, István a megye helyettes alispánja is volt.²³ Rónay anyja, Bene Ágnes révén kötődött a megyéhez, apja pedig az 1825-ös megyei tisztújításon főadószedő-jelölt volt.²⁴ A szabadságharc leverése előtt megyei tisztséget viselt a nyolcból hét személy, Bogyó Sándor a tiszántúli főszolgabírói (1843–1846), Kárász Benjámin a főispáni (1848–1849), Klauzál Gábor a fizetéses táblabírói (1825–1841), Kovács Ferenc a tiszántúli alszolgabírói (1848–1849), Rónay Mihály az alispáni (1848–1849), Szilágyi Virgil a másodaljegyzői (1846–1849), Török Bálint a másodalispáni (1848–1849) tisztségig emelkedett.²⁵ A két alacsonyabb tisztséget betöltő Kovács és Szilágyi még pályájuk kezdetén álltak akkor, míg Klauzál megyei pályája során végig táblabíró volt, hivataláról önként mondott le 1841-ben. Bogyót, Kárászt, Rónayt és Törököt egyaránt nem választották meg az 1846-os az új főispáni helytartó, Bene József vezetésével katonai karhatalom segítségével végrehajtott tisztújításon, de Bogyót kivéve mindannyian új, magasabb pozícióba jutottak a forradalom kitörése után megtartott tisztújításon. Bogyót 1848-ban Békés megyei kormánybiztossá nevezték ki.²⁶

1849 után Bogyó, Klauzál és Szilágyi nem viselt többé megyei hivatalt, így a hétből négy személy maradt csak a hivatali pályán, hozzájuk csatlakozott Babocsay Lajos, aki 1850-ben szegedi járási alszolgabíró lett, majd 1877-ben a Tiszáninneri járás főszolgabírója volt haláláig. Kárász Benjámin főispáni (1867–1871), Kovács Ferenc főszolgabírói (1860), majd másodalispáni (1867–1869), Rónay Mihály alispáni (1860–1861) és Török Bálint alispáni (1867–1871) tisztséget töltött be az alkotmányosság helyreállítása után.²⁷ Jelentős előrelépés, a korábbi hivatali pálya folytatása következett be Kovács Ferencnél, kisebb váltás történt Török Bálintnál, míg Kárász és Rónay az 1848-ban elnyert hivatalát kapta meg újra. Kárász és Török főispáni, illetve alispáni hivatalukra való kinevezése után lemondtak országgyűlési képviselői megbízásukról. Klauzál Gábor esetében a képviselői munka a hivatali karrier végét jelentette, képviselői megbízása alatt, 1866-ban elhunyt, Kovács Ferenc hivatali pályafutása végén, 1881-ben lett újra képviselő, így az azt megelőző parlamenti ciklusa köztes állomásnak tekinthető. Babocsayt képviselőként választották meg főszolgabírónvá, aki emiatt le is mondott mandátumáról, így számára is köztes állomás volt a képviselői szerepvállalás.²⁸

²² Erről lásd a 1. táblázatot.

²³ Palugyay 1855: 401.

²⁴ MNL CsVL SzL IV. A. 3. a. 716/1825.

²⁵ A felsorolt tisztségviselők karrierjéről és hivatalaik betöltéséről: Sáfrány 2022: 531–561.

²⁶ Hermann 1998: 54.

²⁷ Babocsay Lajos: Barta–Labádi–Takács 1986: 190; *Ellenőr* 1877. 12. 24; Kovács Ferenc: Géczi–Labádi–G. Tóth 1987: 20; *Politikai Ujdonságok* 1867. 05. 01. 208; Kárász Benjámin, Rónay Mihály, Török Bálint: Barta–Labádi–Takács 1986: 225, 236.

²⁸ *Politikai Ujdonságok* 1878. 01. 16. 31.

A megyei tisztségviselők közül azok, akiknek fő- vagy alszolgabírói munkája egy-egy járáshoz kötődött, jellemzően a kapcsolódó választókerületben szereztek mandátumot, így Kárász Benjámín és Rónay Mihály a Tiszáninneni járáshoz tartozó tápéi és csongrádi választókerületben, Kovács Ferenc és Török Bálint a Tiszántúli járáshoz tartozó és lakhelyükként is szolgáló Hódmezővásárhelyen. A bemutatott példákból az is látható, hogy szinte kizárólag magasabb, főszolgabírói, másodalispáni, alispáni tisztségekből kerültek ki a későbbi parlamenti képviselők.

Két személy nem sorolható be az eddig tárgyalt két csoportba, azonban mindketten, ha eltérő módon is, de kötődtek a megyéhez. Szegedhez köthető Somogyi Antal, aki bár nem volt helyi születésű, és hivatalt sem viselt a városban, helyi lakosként részt vett az ottani közéletben, többek között az 1845-ben létrejött Szeged-Csongrádi Takarékpénztár alapító választmányi tagja volt.²⁹ Szentesi születésű volt Horváth Mihály püspök. Míg az 1848-ban Tápén megválasztott Somogyi Antal nem került be többször a parlamentbe, addig Horváth Mihály 1848-ban még Pápán szerzett mandátumot, illetve hivatalból tagja lett a felsőháznak, 1869-ben és 1872-ben Szeged első választókerületében kapott bizalmat, majd még egy ciklust töltött el a parlamentben 1876-tól, immár Pest Belvárosát képviselve.³⁰

Szegednek, Szentesnek és Csongrádnak legalább egyszer olyan parlamenti képviselője volt, aki kötődött az adott városhoz. Szegváron, Tápén és Hódmezővásárhelyen azonban olyan helyi kötődésű képviselőket választottak meg, akik a megyénél töltöttek be hivatalt, míg Csongrádon városi és megyei hivatalt betöltő helyi kötődésű személyt is találunk a képviselők között az „idegen” származásúak mellett. A továbbiakban a szomszédos Békés megyét vizsgálom a fenti szempontok alapján azért, hogy a kapott eredmények birtokában összevethető legyen a két megye képviselői köre.

²⁹ Habermann 1992: 248; Pálmány 2002: 785.

³⁰ Ballabás–Pap–Pál 2020: 389, 165, 270; Hermann Róbert szerint pápai mandátumát nem igazolták, így nem számított az elfogadott képviselők közé. Püspökként hivatalból tagja volt a felsőháznak, később mint miniszter megjelenhetett a képviselőház ülésén is. Pálmány 2002: 1056–1059.

Név	Vallás	Származás	Megválasztás éve	Választókerület	Párt
Babocsay Lajos (1822. Szentes – 1878. Mágocs?)	római katolikus	nemes	1875	Tápe	Szabadelvű Párt
Bogyó Sándor (1810. Csepé – 1881. Tiszadada)	római katolikus	nemes	1848	Szegvár	–
			1861	Szegvár	Határozati Párt
			1865	Szegvár	Balközép
			1869	Szegvár	Balközép
			1872	Szegvár	Balközép
Boros Sámuel (1787. Túrkeve – 1866. Szentes)	református	nemes	1861	Szentes	Határozati Párt
Dáni Ferenc (1816. Szeged – 1883. Szeged)	római katolikus	polgár	1861	Szeged I.	Határozati Párt
			1865	Szeged I.	Deák-párt
Éder István (1820. Csongrád – 1888. Csongrád)	római katolikus	nemes	1861	Csongrád	Határozati Párt
			1869	Csongrád	Balközép
			1872	Csongrád	Balközép
Horváth Ferenc (1818. Szentes – 1883. Szentes)	református	nemtelen	1848	Szentes	–
Horváth Mihály (1809. Szentes – 1878. Karlsbad)	római katolikus	honoráció	1869	Szeged I.	Deák-párt
			1872	Szeged I.	Deák-párt
Kárász Benjámín (1793. Szeged – 1874. Szeged)	római katolikus	nemes	1865	Tápe	Deák-párt
Klauzál Gábor (1804. Pest – 1866. Kalocsa)	római katolikus	nemes	1848	Csongrád	–
			1861	Szeged II.	Felirati Párt
			1865	Szeged II.	Deák-párt

	református	nemes	1861	Hódmezővásárhely	Határozati Párt
Kovács Ferenc (1823. Hódmezővásárhely – 1895. Tátrafüred)		nemes	1869	Hódmezővásárhely	Szabadelvű Párt
Oroszi Miklós (1822/4/6? Nagypalád, Szatmár – 1892. Verőce, Nógrád)	református	nemtelen	1865	Szentes	Deák-párt
Osztróvsky József (1818. Szeged – 1899. Budapest)	római katolikus	polgár	1848	Szeged I.	–
Rengy (Aigner) Ferdinánd (1808. Szeged – 1858. Adács, Heves)	római katolikus	polgár	1848	Szeged II.	–
Rónay (Oxel) Mihály (1813. Kiszombor, Torontál – 1873. Tátrafüred)	római katolikus	nemes	1865	Csongrád	Deák-párt
Somogyi Antal (1811 k. Vízkelet, Pozsony – 1885. Kiszombor)	?	nemes	1848	Tápé	–
Szilágyi Virgil (1824. Écska, Torontál – 1892. Budapest)	római katolikus	nemes	1869	Hódmezővásárhely	48-as Párt
Szluha Ágoston (1842. Szeged – 1890. Szeged)	római katolikus	nemes	1875	Szeged I.	Szabadelvű Párt
Török Bálint (1818. Hódmezővásárhely – 1881. Hódmezővásárhely)	református	nemes	1848	Hódmezővásárhely	–
Vadász (Jäger) Manó (1805? Nagykároly, Szatmár – 1883. Szeged)	római katolikus	polgár	1865	Hódmezővásárhely	Deák-párt
			1865	Szeged II.	Deák-párt

1. táblázat: Csongrád megye helyi kötődésű képviselői
Forrás: Ballabás–Pap–Pál 2020: 161–168.

Békés megyei országgyűlési képviselők

A két megyét nemcsak a szomszédi kapcsolat, de a közös múlt is összeköti, a hódoltság korát egyaránt elszenvetdék, majd II. József rendeletének köszönhetően összevonták őket Csanád megyével. Érdekeség, hogy akkor egy Békés megyei hivatalviselő állt a három megye élén, Angyal József személyében. A gróf Károlyi család mindkét megyében tekintélyes birtokokkal rendelkezett, a reformkorban György mindkét megye főispáni hivatalát viselte. Korszakunkban is akadt a két megyének „közös” főispánja, Tomcsányi József 1860–1861-ben és 1865–1867-ben viselte Csongrád megye főispáni hivatalát, majd Békését 1867–1876 között, egészen haláláig. A két megye területe is közel azonos volt, és nemességének helyzete, tagolódása is hasonló képet mutatott.³¹ Választásom a felsoroltak miatt is esett Békésre.

Az 1848:5. tc. ebben a megyében hat választókerületet – Gyoma, Orosháza, Békés, Békéscsaba, Gyula, Szarvas – hozott létre. A vizsgált időszakban 24 személyt választottak meg, közülük mindössze öten voltak azok, akik nem kötődtek a megyéhez, idegeneknek számítottak.³² Ketten arisztokrata származásúak voltak, gr. Károlyi Tibor és br. Podmaniczky Frigyes. Közülük Károlyi apja, György révén kötődött a megyéhez, aki nemcsak birtokos, de a megye főispánja is volt, de az általam felállított szempontok szerint mégis idegennek számít. Lónyay Menyhért, tehetős, nagybirtokos nemes, de grófi címet csak 1871-ben kapott, így nem tartozik a fenti csoportba. Hozzájuk hasonlóan a békésiek számára nem volt ismeretlen a másik két külső származású személy, Irányi Dániel és Tánics Mihály sem. Egyedül Lónyay Menyhért nem fogadta el a Békés városában megszerzett mandátumot (1861), mivel maradt a Bereg megyei mellett.³³

Az „idegen” származásúak közül tehát majd mindenki élt a Békés megyei lakosoktól kapott bizalommal. Gr. Károlyi (1875) és Tánics (1869) Orosházán, br. Podmaniczky Szarvason (1861, 1865, 1869, 1872), Irányi Békésen (1872, 1875) kapott képviselői megbízatást. Károlyi, Podmaniczky és Tánics elsőként ebben a megyében nyert el mandátumot, utóbbi azonban ekkor még (1848) a siklói kerület képviselőt választotta, s Orosházán szerzett mandátumáról lemondott. Irányit 1848-ban Pesten, majd Pécsen választották meg, ezt követően végig a békésieket képviselte.³⁴ Podmaniczky képviselte legtöbbször a békésieket az országgyűlésben az általam vizsgált időszakban. Tánicsot kivéve mindannyian folytatták 1875 után is politikusi pályájukat, a leghűségesebb Irányi volt, akit további öt ciklusra is megválasztottak

³¹ A megye közigazgatására: Héjja 2009: 31–35; gr. Károlyi György főispánságára: Héjja 2009: 103; Sáfrány 2022: 556; Tomcsányi József főispáni hivatala: Héjja 2002: 50; Barta–Labádi–Takács 1986: 225; a megye nemességére: Szilágyi 2018: 38.

³² Ballabás–Pap–Pál 2020: 128–133. A helyi kötődésű képviselőkről bővebben a 2. táblázatban.

³³ Ballabás–Pap–Pál 2020: 136.

³⁴ Ballabás–Pap–Pál 2020: 270, 123.

a békésiek (1878, 1881, 1884, 1887, 1892), ő tehát később is maradt a megyében. Békési mandátumát követően Podmaniczkyt Bács-Bodrog, Csanád, Pest-Pilis-Solt és Maros-Torda megyében is képviselőnek választották, gr. Károlyi pedig Arad megyében szerzett mandátumot.³⁵ Ha megnézzük az „idegen” származású képviselők számának változását a vizsgált időszakban, akkor közel stagnáló adatsort látunk, 1861-ben és 1865-ben egy, a további években két-két képviselő nem kötődött a megyéhez.

A 24 megválasztott személy közül 19-en kötődtek tehát Békéshez születési helyük, lakhelyük vagy hivatali tevékenységük alapján, őket a Csongrád megyeiekhez hasonlóan három csoportba osztottam, egy személy nem töltött be közülük hivatalt, egy személyről pedig nincsenek információim. Hárman, Boczkó Dániel és Károly, valamint Trefort Ágoston vettek részt a reformkori országgyűléseken, míg a Boczkó testvérek távollévő főrend követeként, addig Trefort Zólyom szabad királyi várost képviselve.³⁶

A vizsgált időszakban mindössze négy olyan országgyűlési képviselő volt, akik városi tisztséget töltöttek be a megyében. Közülük a legtöbb mandátumot, hármat, Eördögh Frigyes szerezte, Békéscsabán (1848), majd pedig Gyomán (1869, 1872), míg Huszka Mihály kettőt Gyulán (1848, 1861), Asztalos István (1861) és Józsa Károly (1848) pedig Békésen egyet-egyet. Ők mindannyian 1849 előtt viseltek városi hivatalt, a megyében 1849 után nem volt olyan képviselő, aki városi hivatalt viselt volna, ez jelentős különbség Csongráddal szemben. Eördögh és Józsa azonban nem Békés megyében születtek, az előbbi Pilisen, az utóbbi Túrkevéen.³⁷ Asztalos Békés város polgármestere volt 1848–1849-ben, Józsa ugyanott ugyanakkor aljegyző, majd jegyző, Eördögh békéscsabai jegyző (1846), Huszka Magyargyula város jegyzője volt.³⁸ A képviselők közt tehát a jegyzői hivatalt betöltők voltak egyértelmű többségben. Csongrádhoz hasonlóan itt is előfordult az, hogy az 1849 előtti városi hivatalnok 1849 után megyei hivatalhoz jutott, Asztalos István békési járási főszolgabíró (1867–1883), Eördögh Frigyes csabai járási szolgabíró (1867–1870, 1883–1884) lett.³⁹ Békéscsabán, Gyulán, Gyomán és Békésen tehát legalább egyszer helyi, városi kötődésű képviselőt választottak meg.

Az általam vizsgált időszakban összesen 11 olyan országgyűlési képviselő volt, akik megyei tisztséget töltöttek be, ebbe beleszámoltam Asztalos Istvánt és Eördögh Frigyes is, akiknek a karrierje Békésen, illetve Békéscsabán kezdődött, őket itt már

³⁵ Br. Podmaniczky Frigyes: Ballabás–Pap–Pál 2020: 108, 159, 270, 272, 459; gr. Károlyi Tibor: Ballabás–Pap–Pál 2020: 96.

³⁶ Pálmány 2011: 1573, 1574, 1486–87.

³⁷ Eördögh Frigyes: Pálmány 2002: 228–9; Józsa Károly: Pálmány 2002: 408–9. Járosi József megjegyezte, hogy bár a források Józsa születési helyét Túrkevére teszik, az ottani anyakönyvekben nem található meg a neve.

³⁸ Eördögh Frigyes: Pálmány 2002: 228; Huszka Mihály: Pálmány 2002: 381; Józsa Károly: Pálmány 2002: 408.

³⁹ Asztalos István nekrológja: Irányi Dániel: Asztalos István elhunytáról. *Békés* 1883. 03. 18; Eördögh Frigyes: Erdész 1991: 51.

nem emelem ki, és a továbbiakban csak a fennmaradó kilenc személyt vizsgálom. Közülük a legtöbb, négy mandátumot Boczkó Dániel szerezte Orosházán (1848), majd Békéscsabán (1861, 1865, 1869), kettőt Beliczey István Gyulán (1865, 1869) és Trefort Ágoston Gyomán (1861, 1865), egyet-egyet Karassiy István (1872) és Terényi Lajos (1861) Orosházán, Boczkó Károly (1848) és Kollár János (1875) Szarvason, Omaszta Zsigmond Gyomán (1848), valamint Szakáll Lajos Békésen (1865). 1875 után is folytatódott a képviselői munka Trefort számára, felesége halála után már nem a békésieket képviselte, hanem Sopron, Szepes, Pest-Pilis-Solt, Pozsony és Zala megyében választották meg.⁴⁰ Így egyetlen olyan helyi hivatalt viselő képviselő akad, aki később a megyén kívül is mandátumot szerzett.

A kilenc megyei tisztviselő közül hárman, Eördögh Frigyes, Terényi Lajos és Trefort Ágoston nem Békésben születtek, Eördögh Pest-Pilis-Solt megyében, Terényi Hontban, Trefort Zemplénben.⁴¹ Terényi eredeti neve Stummer volt, ilyen nevű család élt Békésben, ők fogadták be, így nem teljesen volt idegen számára a megye.⁴² A szabadságharc leverése előtt hatan viseltek hivatalt, a legmagasabb posztokat tekintve Karassiy István alispán (1849), Terényi Lajos másodalispán (1849), Omaszta Zsigmond fizetéses táblabíró (1837–1846), Boczkó Dániel csabai járási (rögtönítélő) bíró (1836), testvére, Károly a Csabai járás alszolgabírója (1832–1839), Szakáll Lajos főjegyző (1848–1849) volt.⁴³ 1849 után közülük csak hárman viseltek hivatalt, Karassiy előbb másodalispán (1861), majd alispán (1867–1871), Omaszta alispán (1861), Terényi másodalispán (1860–1861) lett.⁴⁴ Hozzájuk csatlakozott a már említett Asztalos István és Eördögh Frigyes, akik városi tisztségviselőség után lettek megyei hivatalnokok, valamint Beliczey István, aki előbb főpénztárnok (1860–1861), majd a megye főispánja (1876–1889), Trefort Ágoston, aki alispán (1860–1861), és Kollár János, aki szarvasi járási főszolgabíró (1867–1871) volt.⁴⁵ Így összesen nyolcan viseltek hivatalt 1849 után.

Ha az egyéni pályáikban megvizsgáljuk a képviselőség szerepét, akkor azt látjuk, hogy a Boczkó testvérek, Karassiy István, Kollár János, Terényi Lajos és Szakáll Lajos megyei hivatal után nyertek mandátumot, utána már nem viseltek a megyében hivatalt, tehát a hivatali pálya végén helyezkedik el a képviselői munka. Asztalos István, Beliczey István, Eördögh Frigyes és Omaszta Zsigmond esetében köztes állomás a képviselőség. Itt is magasabb, jegyzői, szolgabírói vagy alispáni hivatalból kerültek ki a képviselők.

⁴⁰ Ballabás–Pap–Pál 2020: 304, 322, 270, 284, 398.

⁴¹ Lásd a 2. számú táblázatot.

⁴² Héjja 2009: 479–480.

⁴³ Héjja 2009: 235, 236, 323–4, 404–6, 457, 479–80.

⁴⁴ Héjja 2002: 52.

⁴⁵ Beliczey István: Héjja 2002: 50, 65; Trefort Ágoston: Héjja 2002: 52; Kollár János: Kereskényiné 2008: 68.

Egyértelmű előlépés mutatkozik a korábbi városi tisztviselő Asztalosnál és Eördöghnél, akik a képviselőség után járási szolgabírói hivatalt kaptak. Omaszta Zsigmond 1861-ben alispán lett, bár ő 1848-ban volt képviselő. A legnagyobb előlépést Beliczey István tette, aki főispán lett.

A harmadik csoportba azok tartoznak, akik sem megyei, sem városi hivatalt nem viseltek Békésben, de születés vagy egyéb területen végzett munka miatt kötődtek a megyéhez. Ketten születés és munkavégzés alapján kerültek ebbe a csoportba, Székács József bányakerületi evangélikus püspök (1860–1872) és Zsilinszky Mihály szarvasi gimnáziumi tanár, történétíró.⁴⁶ Nem a megyében született, de ott tevékenykedett Gonda László református lelkész, a békési reálgymnázium tanára (1861-től), és Kemény Mihály, mérnök, a békési evangélikus esperesség felügyelője.⁴⁷ Közülük 1875-ig Kemény szerezte a legtöbb mandátumot Békéscsabán (1869, 1872, 1875), egyet-egyet pedig Gonda Békésen (1869), Székács Orosházán (1865) és Zsilinszky Gyomán (1875). 1875 után csak Zsilinszky töltött el újabb ciklusokat a parlamentben, Gyomán, Békéscsabán és Szarvason, majd Liptó és Zólyom megyében is megválasztották, ő az egyetlen, aki karrierje során megyei hivatalt is elnyert, 1889 és 1892 között Csongrád megye főispánja volt.⁴⁸

Bessenyei Károly (Gyula, 1848) hivatali, közéleti munkásságáról nem rendelkezek információval, csak annyit lehet róla tudni, hogy a megyében született és élt.⁴⁹ Beliczey Rezső, István testvére, akit Gyulán kétszer választottak meg képviselőnek (1872, 1875), nem vállalt semmilyen megyei vagy városi hivatalt.⁵⁰ Az „idegen” képviselőket Békésen, Orosházán és Szarvason választották meg, ez azt jelenti, hogy a másik három választókerületben, Gyulán, Békéscsabán és Gyomán minden esetben helyieknek szavaztak bizalmat.

⁴⁶ Elek 1994; érdekesség, hogy Zsilinszky tanára Pesten Székács József volt. Dusnoki-Draskovich 2000: 343.

⁴⁷ Gonda László: Szinnyei 1894: 1285–86; Kemény Mihály: *Békésmegyei Közlöny* 1903. 07. 12. Neve hosszú éveken át felbukkan a Bányai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyveiben. Diákkorában Aszódon barátságot kötött Petőfi Sándorral, Kemény sógora Greguss Ágost volt. Elek 1988: 102, 114.

⁴⁸ Ballabás–Pap–Pál 2020: 224, 408; főispáni hivatala: Barta–Labádi–Takács 1986: 225.

⁴⁹ Pálmány 2002: 107–8.

⁵⁰ Kóhn 2004: 155–56.

Név	Vallás	Származás	Megválasztás éve	Választókerület	Párt
Asztalos István (1826. Békés – 1883. Békés)	református	nemes ref. lelkész	1861	Békés	Felirati Párt
Beliczey István (1827. Békéscsaba – 1902. Békéscsaba)	római katolikus	nemes	1865	Gyula	Balközép
			1869	Gyula	Balközép
Beliczey Rezső (1828. Békéscsaba – 1907. Békéscsaba)	római katolikus	nemes	1872	Gyula	Balközép
			1875	Gyula	Szabadelvű Párt
Bessenyei Károly (1807. k. – ?)	római katolikus	?	1848	Gyula	–
Boczkó Dániel (1789. Szarvas – 1870. Csabacsőd)	evangélikus	nemes ev. lelkész	1848	Orosháza	–
			1861	Békéscsaba	Határozati Párt
			1865	Békéscsaba	mérsékelt pártonkívüli
			1869	Békéscsaba	mérsékelt pártonkívüli
Boczkó Károly (1802. Szarvas – 1889. Tiszaföldvár)	evangélikus	nemes ev. lelkész	1848	Szarvas	–
Eördögh (Bartholomaeus) Frigyes (1817. Pilis – 1884. Békéscsaba)	evangélikus	nemes ev. lelkész	1848	Békéscsaba	–
			1869	Gyoma	Balközép
			1872	Gyoma	Balközép
Gonda László (1831. Liszka, Zemplén – 1872. Pest)	református	nemes	1869	Békés	48-as Párt
Huszka Mihály (1803. Gyula – 1886. Gyula)	római katolikus	nemes	1848	Gyula	–
			1861	Gyula	Felirati Párt

Józsa Károly (1809. k. Túrkeve? – 1871. Békés)	református	?	1848	Békés	–
Karassai István (1813. Békés – 1898. Budapest)	református	nemes	1872	Orosháza	Balközép
Kemény (Jakubovits) Mihály (1825. Míava, Nyitra – 1903. Brassó)	evangélikus	?	1869	Békéscsaba	Balközép
			1872	Békéscsaba	Balközép
			1875	Békéscsaba	Szabadelví Párt
Kollár János (1823. Szarvas – 1902. Szarvas)	evangélikus	?	1875	Szarvas	Szabadelví Párt
Omaszta Zsigmond (1801. Békéscsaba – 1867. Békéscsaba)	római katolikus	nemes	1848	Gyoma	–
Szakáll Lajos (1816. Köröstarcsa – 1875. Köröstarcsa)	református	nemes	1865	Békés	Deák-párt
Székács József (1809. Orosháza – 1876. Budapest)	evangélikus	?	1865	Orosháza	Deák-párt
Terényi (Stummer) Lajos (1825. Disznóshorvát, Hont – 1863. Gyula)	római katolikus	nemes	1861	Orosháza	Határozati Párt
Trefort Ágoston (1817. Homonna, Zemplén – 1888. Budapest)	római katolikus	?	1861	Gyoma	Felirati Párt
			1865	Gyoma	Deák-párt
Zsilinszky Mihály (1838. Békéscsaba – 1925. Budapest)	evangélikus	?	1875	Gyoma	Szabadelví Párt

2. táblázat: Békés megye helyi körödései képviselői
Forrás: Ballabás–Pap–Pál 2020: 128–133.

Családi kapcsolatok, származás

A képviselőket vizsgálva felmerülhet a kérdés, hogy milyen családi kapcsolatrendszerrel rendelkeztek, és az befolyásolta-e hivatali pályafutásukat. Emellett érdemes áttekinteni a képviselők származását és társadalmi állását is a források adta lehetőségek figyelembevételével. Mindkét megye esetében elsősorban a megyei tisztviselőket vizsgáltam, a városi hivatalnokok származásának, családi hálózatainak feltérképezéséhez további kutatásokra van szükség.

A Csongrád megyei képviselők közül azok, akik megyei hivatalt viseltek, szinte kizárólag nemesi származásúak voltak, az egyetlen városi tisztviselő, aki megyei hivatalt is viselt, Osztróvszky szegedi polgár volt. Horváth Mihály apja sebész, tehát honorácior volt, Horváth Ferenc apja pedig egyszerű szántóvető.⁵¹ A megyében mindössze két családnál figyelhető meg összefonódás, Kárász Benjámint lányait, Katalint és Borbálát Rónay Mihály testvére, József, illetve unokatestvére, Lajos vette feleségül.⁵² Az 1865-ös országgyűlésen mindhárman, Kárász, Rónay Mihály és Lajos is jelen voltak, Lajos a Torontál megyei Törökkanizsa-Óbesenyő választókerület képviselőjeként, ahol 1848-tól 1869-ig minden ciklusban megválasztották, 1871-ben főispáni kinevezése miatt mondott le. Ő követte Kárász Benjámint főispáni hivatalában, a Rónay-családtörténet írója szerint nem kizárt, hogy az apósa ajánlotta őt.⁵³ Így, bár közvetlenül nem, de közvetetten Kárász Benjámint és Rónay Mihályt családi kapcsolatban állt egymással. Talán nem véletlen a megye két vezető családjának ilyen szintű kapcsolódása. Ezenkívül még egy kapcsolat fedezhető fel, Török Bálint és Bogyó Sándor sem közvetlen családi kapcsolatban állt egymással, utóbbi előbbinek a házassági tanúja volt.⁵⁴ A városi hivatalviselők közül Éder Istvánt lehet kiemelni, akinek a sógora Csemeghy Károly jogtudós volt, akit az Arad megyei Pécskán választottak meg képviselőnek, 1872-ben mindketten tagjai voltak az országgyűlésnek, bár nem egy párt tagjaként, Éder a Balközép, Csemeghy pedig a Deák-párt frakciójában foglalt helyet.⁵⁵

Békés megyében a képviselők származása kissé más képet mutat, többük apja evangélikus lelkész volt, így a Boczkó testvéreknek és Eördögh Frigyesnek, Asztalos István

⁵¹ Horváth Ferenc: Pálmány 2002. 366–68; Horváth Mihály: Pálmány 2002. 1056–59; Osztróvszky József: Habermann 1992. 206–7.

⁵² Rónay Lajos és Rónay József házasságkötése: Rónay 2012: 253, 137; Rónay József házassága mindössze 8 napig tartott, mivel a férj a nászéjszakán agyszélhűdést kapott és meghalt.

⁵³ Rónay 2012: 262; főispáni hivatalra: Barta–Labádi–Takács 1986: 225. Rónay Lajos képviselői mandátumaira: Ballabás–Pap–Pál 2020: 353.

⁵⁴ Török Bálint házasságkötése 1863. 03. 13.: MNL OL X 3526 A 2295 Hódmezővásárhely, református egyház, házassági anyakönyv.

⁵⁵ Ballabás–Pap–Pál 2020: 95. Csemeghyt 1872 után még két ciklusban, 1875-ben és 1878-ban is megválasztották képviselőnek. Éderrel való rokonságára vonatkozóan: *Hazánk* 1899. 03. 19. 3.

apja pedig református lelkész volt. Kollár János apja iskolai rektor volt.⁵⁶ Feltételezhetően mindannyian nemesi származásúak voltak, néhány képviselő esetében nincs elég információ erre vonatkozóan. A képviselők családi kapcsolatrendszere jóval összetettebb, mint a Csongrád megyeieké. Két testvérpár található köztük, a Beliczey és a Boczkó testvérek. Beliczey István és Rezső keresztapja Karassiy István apja, István volt, míg sógoruk Terényi Lajos lett. Beliczey Rezső apósa Weinzierl Zsigmond első alispán volt.⁵⁷ Láthatjuk, hogy a Beliczey, Karassiy, Terényi és Weinzierl családok rokoni és műrokoni kapcsolatban álltak egymással. Karassiy István mostohaanyja, Novák Mária révén kapcsolatba került Novák Antallal is.⁵⁸ Omaszta Zsigmond felesége, Stummer Mária révén távoli rokoni kapcsolatba került Terényi Lajossal.⁵⁹ Szakáll Lajos egyik sógora Tormássy János megyei főjegyző és országgyűlési követ, a másik Szabó Mihály Csongrád megyei számvevő volt.⁶⁰ Trefort Ágoston felesége, Rosty Ilona révén került a megyébe, és élt ott egy ideig, feleségén keresztül sógora volt br. Eötvös Józsefnek, akivel egyébként is szoros barátságban volt.⁶¹ Asztalos István apósa a „koronás Wargha” István volt, lányát, Esztert 1860-ban vette feleségül, de apósa múltja feltehetően nem befolyásolta hivatali pályáját.⁶² A bemutatott családi kapcsolatokból jól látszik, hogy mennyire szoros rokoni szálak fűzték össze a megye vezető tisztviselőit.

Összefoglalás

Csongrád megye országgyűlési képviselőinek vizsgálatánál célszerű volt egy szomszédos megye bevonásával összehasonlítást végezni, Békés sok tekintetben megfelelő volt ehhez. Ugyan a megválasztott képviselők száma kerekén tízzel volt több az eggyel több választókerülettel rendelkező Csongrádban, a helyi kötődésű politikusok száma mégis megegyezett 19 főben. Az „idegen” származású képviselők megoszlása is eltért, mint láthattuk, Csongrádban fokozatosan nőtt, addig Békésben stagnált a számuk. Érdekes, hogy Békésben több volt az arisztokrata származású képviselő, de a Károlyi család egy-egy tagja mindkét megyében jelen volt. Mivel megegyezett a helyi kötődésű képviselők száma, ezért érdemes a számarányokat jobban összevetni, a legnagyobb különbség a városokhoz kötődő képviselők között mutatkozik. Csongrád megyében Szentesen (2) és Szegeden (4) is megválasztottak olyan személyt, aki helyi városi

⁵⁶ Lásd a 2. táblázatot.

⁵⁷ Héjja 2009: 226. Itt Rezső Rudolfként szerepel.

⁵⁸ Héjja 2009: 322–323.

⁵⁹ Héjja 2009: 404.

⁶⁰ Pálmány 2011: 1207; Sáfrány 2022: 558; Szabó Mihály házasságkötése 1847. 11. 22: MNL OL X 3542 A 2336 Köröstarcsa, református egyház, házassági anyakönyv; Szakáll Lajos életéről: Elek 1991: 26–41.

⁶¹ Héjja 2009: 430.

⁶² Deák 2010: 203.

hivatalt viselt 1849 előtt, a későbbiek során is hangsúlyosan jelen voltak városi hivatali múltúak a képviselők között, sőt Szeged és Szentés mellett már Csongrád városában és Hódmezővásárhelyen is megjelent ez a fajta karrierút. Békés megyében viszont csak négy olyan képviselő volt, aki városi hivatalt viselt pályája során, de közülük egy sem töltött be városi tisztséget 1849-et követően. Közös volt azonban az, hogy mindkét megyében nyílt út a városi tisztségből a megyei hivatal felé. Az egyéb kategóriába sorolt személyek között nemcsak számbeli különbség mutatkozott, hanem vallási is, ami persze alapvetően a két megye összes képviselői közt fennállt, Csongrádban két személy, köztük egy katolikus püspök, Békésben egy evangélikus püspök és egy református lelkész, valamint két evangélikus kötődésű személy tartozott ebbe a csoportba.

Ha a megválasztott képviselők politikai hovatartozása alapján vetjük össze a két megyét, akkor az a kép tárul elénk, hogy 1861-ben Békésben egyenlő arányban voltak a határozati és felirati párti képviselők, míg Csongrádban egyértelmű határozati többség mutatkozott. Az 1865-ös országgyűlésbe mindkét megye több Deák-párti képviselőt küldött, az 1869-es és 1872-es választások után pedig mindkét megye ellenzéki többségű volt.⁶³ Az 1875-ös választásokon Békés viszont kormánypárti karakterűvé vált, míg Csongrád ellenzéki maradt. Érdekesség, hogy Csongrádban 1869-ben és 1872-ben ugyanaz az eredmény született a képviselők pártállására vonatkozóan, aminek az is volt az oka, hogy egy kivétellel ugyanazokat választották meg, mint 1869-ben. Mindkét megyében érvényesült az a tendencia, hogy ha valaki időközben lemondott a mandátumáról, akkor helyére azonos pártállású személyt választottak.

Mindkét megye helyi kötődésű képviselői közül csak néhányan voltak olyanok, akik 1861 után több mint 10 évet töltöttek el a parlamentben. Ebbe a csoportba tartozott Csongrád megyében Bogyó Sándor, aki 1848 után még négy, és Éder István, aki három ciklust töltött a parlamentben, és ha Szilágyi Virgilnek az összes megyén kívüli mandátumát idevesszük, akkor ő is négy ciklussal rendelkezett. Békésben Boczkó Dániel és Kemény Mihály egyaránt három-három ciklust töltött ki, sőt Boczkó 1848-ban is képviselő volt. Ha a megyén kívül megszerzett mandátumokat is számoljuk, akkor Trefort Ágostont 1848 után még hétszer választották meg, Zsilinszky Mihályt pedig nyolcszor. Mindkét megyében döntően olyanok lettek képviselők, akik hivatali pályájukat csak átmenetileg szakították meg a képviselőséggel, nem töltöttek huzamosabb időt a parlamentben, s nem váltak élvonalbeli politikussá.

Kárász Benjámin, Kovács Ferenc, Rónay Mihály és Török Bálint, akik az 1848-as májusi tisztújításon hivatalt kaptak, és a szabadságharc leverése után elvesztették azt, az alkotmányosság visszaállítása után még rövid ideig újra hivatalt viseltek, közülük Rónay mindössze néhány hónapig (1860–1861) volt alispán, Kovács Ferenc két évig

⁶³ A Békés megyei választási eredményekről lásd a 3. táblázatot, a Csongrád megyei választási eredmények a 4. táblázatban láthatók, a két megye összesített választási eredményéről az 5. táblázatban olvashatunk.

másodalispáni (1868–1869), Kárász és Török négy évig, 1867 és 1871 között főispáni, illetve alispáni pozíciót töltöttek be, tehát Kovács kivételével visszakapták az 1848-ban elnyert hivatalukat. Egyedül Szilágyi Virgil nem viselt megyei hivatalt később. Nagyon hasonlóan alakult a Békés megyei alispáni és másodalispáni hivatal betöltők sorsa, Karassiy, aki 1849-ben egy rövid ideig alispán volt, 1867–1871 között tölthette be újra a pozíciót, míg Terényi Lajos 1849-es másodalispáni hivatalát folytathatta pár hónapig 1860 és 1861 között. Szakáll Lajos pedig nem töltött be többé megyei hivatal információim szerint. Látható, hogy kontinuitás a főispáni, alispáni és másodalispáni, tehát a megye vezető hivatalainak betöltésében mutatkozik 1848–1849 és az alkotmányosság időszakának beköszöntése között.

A Csongrád és Békés megyei országgyűlési képviselők karrierútjának vizsgálatával pontosabb képet alkothatunk a népképviselő korai időszakának viszonyairól, a modern parlamentarizmus politikai gyakorlatainak meghonosodásáról. Hiszen a rendi képviselőre az erős helyi beágyazottság volt a jellemző, olyan személyek kerültek követi pozícióba, akik részt vettek törvényhatóságuk közéletében, s hivatali pályájukon magasabb pozíciókat értek el. A vizsgált periódusban és régióban az első népképviselői választásokon is sokáig jellemző maradt a képviselők helyi beágyazottsága, sőt hivatali előélete is. Elemzésemből az is kiderül, hogy ez a helyzet az idő előrehaladtával fokozatosan oldódott, megjelentek a megyéhez vagy annak városaihoz már kevésbé kötődő képviselők is, akik már nem vettek részt az adott közigazgatási egység adminisztrációjában. Mindenesetre a helyi beágyazottság és a képviselői „import” kérdése végigkíséri a dualizmus korának parlamenti viszonyait.

	1861	1865	1869	1872	1875
Gyoma	Felirati Párt	Deák-párt	Balközép	Balközép	Szabadelvű Párt
Orosháza	Határozati Párt	Deák-párt	48-as Párt	Balközép	Szabadelvű Párt
Békés	Felirati Párt	Deák-párt	48-as Párt	48-as Párt	48-as Párt
Békéscsaba	Határozati Párt	mérsékelt párton kívüli	mérs. párton kívüli	Balközép	Szabadelvű Párt
			Balközép		
Gyula	Felirati Párt	Balközép	Balközép	Balközép	Szabadelvű Párt
Szarvas	Határozati Párt	Balközép	Balközép	Reformpárt	Szabadelvű Párt
Összesen	3 Határozati Párt 3 Felirati Párt	3 Deák-párt 2 Balközép 1 párton kívüli	3 (4) Balközép 2 48-as Párt 1 párton kívüli	4 Balközép 1 48-as Párt 1 Reformpárt	5 Szabadelvű Párt 1 48-as Párt

3. táblázat: Békés megyei választási eredmények

Forrás: Ballabás–Pap–Pál 2020: 128–133.

	1861	1865	1869	1872	1875
Tápé	Határozati Párt	Deák-párt Deák-párt	Balközép	Balközép	Szabadelvű Párt
Hódmező- vásárhely	Határozati Párt	Deák-párt Deák-párt	48-as Párt	48-as Párt	48-as Párt
Szentes	Határozati Párt	Deák-párt Deák-párt	48-as Párt	48-as Párt	Függetlenségi Párt
Szegvár	Határozati Párt	Balközép	Balközép	Balközép	Függetlenségi Párt
Szeged I.	Határozati Párt	Deák-párt	Deák-párt	Deák-párt	Szabadelvű Párt
Szeged II.	Felirati Párt	Deák-párt Deák-párt	48-as Párt	48-as Párt	Függetlenségi Párt
Csongrád	Határozati Párt	Deák-párt	Balközép	Balközép	48-as Párt
Összesen	6 Határozati Párt 1 Felirati Párt	6 Deák-párt 1 Balközép	3 Balközép 3 48-as Párt 1 Deák-párt	3 Balközép 3 48-as Párt 1 Deák-párt	3 Függetlenségi Párt 2 48-as Párt 2 Szabadelvű Párt

4. táblázat: Csongrád megyei választási eredmények

Forrás: Ballabás–Pap–Pál 2020: 161–168.

	1861	1865	1869	1872	1875
Békés	egyenlő	Deák-párti	ellenzéki	ellenzéki	kormánypárti
Csongrád	határozati párti	Deák-párti	ellenzéki	ellenzéki	ellenzéki

5. táblázat: Összesített választási eredmények

Forrás: Ballabás–Pap–Pál 2020: 128–133, 161–168.

FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára Szentesi Levéltár (MNL CsVL SzL)

IV. A. 3. a. Csongrád vármegye közgyűlési és kisgyűlési jegyzőkönyvei, 1790–1848.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

X 3526 Másolatok gyűjteménye, anyakönyvi gyűjtemény, Hódmezővásárhely, református egyház, 1798–1895.

X 3542 Másolatok gyűjteménye, anyakönyvi gyűjtemény, Köröstarcsa, református egyház, 1830–1895.

Békés, 1883

Békésmegyei Közlöny, 1903

Ellenőr, 1877

Hazánk, 1899

Politikai Ujdonságok, 1867

HIVATKOZOTT IRODALOM

Ballabás Dániel – Pap József – Pál Judit 2020: *Az országgyűlés tagjainak archontológiája*. Eger.

Barta László – Labádi Lajos – Takács Edit 1986: *Csongrád megye levéltára 1723–1950*. Szentes.

Barta László – Labádi Lajos 1995: *Szentes város levéltára 1703–1950*. Szeged.

Barta László 1996: *Csongrád város levéltára 1726–1950*. Szeged.

Berta Tibor – Géczy Lajos – G. Tóth Ilona 1995: *Szeged város levéltára*. Szeged.

Deák Ágnes 2010: *A koronás Wargha. Egy kettős ügynök Kossuth és a császári rendőrség szolgálatában*. Budapest.

Dusnoki-Draskovich József 2000: Zsilinszky Mihály (1838–1925). In: Dusnoki-Draskovich József: *Nyitott múlt. Tanulmányok, történetek Gyuláról, Békés vármegyéről és a fordított világról*. Gyula. 342–348.

Elek László 1988: *Művelődés és irodalom Békés megyében II*. Békéscsaba.

Elek László 1991: Szakál Lajos az „aranytollú főjegyző”. In: Erdmann Gyula (szerk.): *Körösök vidéke 4. Honismereti füzet 4. 1991*. Gyula, 1991. 26–41.

Elek László 1994: *Székács József (1809–1876)*. Gyula.

Erdész Ádám: Békés megye és Kossuth Pesti Hírlapja. In: Erdmann Gyula (szerk.): *Körösök vidéke 4. Honismereti füzet 4. 1991*. Gyula, 1991. 42–73.

Gaál Endre (szerk.): *Szeged története 3/2. 1849–1919*. Szeged, 1991.

- Géczi Lajos – Labádi Lajos – G. Tóth Ilona (szerk.) 1987: *Az önkényuralomtól a Tanácsköztársaság leveréséig. Csongrád megye évszázadai. Történelmi olvasókönyv* 2. Szeged.
- Gerhard Péter: Jogászokat a parlamentbe? A főváros országgyűlési képviselői 1861 és 1918 között. In: Ballabás Dániel – Pap József (szerk.) 2020: *Képviselők s főrendek a dualizmus kori Magyarországon. I. Parlamentarizmustörténeti tanulmányok*. Eger. 89–107.
- Habermann Gusztáv 2000: *Rengeteg-Aigner Ferdinánd és kora*. Szeged.
- Habermann Gusztáv 1992: *Személyi adattár a szegedi polgár családok történetéhez*. Szeged.
- Héjja Julianna Erika 2002: *Békés vármegye archontológiája (1699) 1715–1950. Főispánok és alispánok*. Gyula.
- Héjja Julianna Erika 2009: *Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848*. Gyula.
- Hermann Róbert 1998: A kormánybiztosi rendszer 1848–1849-ben. *Hadtörténelmi Közlemények* (111.) 1. 28–76.
- Kereskényiné Cseh Edit 2008: *Békés vármegye levéltára 1715–1950*. Gyula.
- Kóhn Dávid 2004: Beliczey István és Rezső. In: Erdész Ádám (szerk.): *Válogatás Kóhn Dávid írásaiból. Cikkek, krónikák, legendák*. Gyula.
- ifj. Palugyay Imre 1855: *Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása. 4. Békés-Csanád, Csongrád és Honth vármegyék leírása*. Pest.
- Pál Judit 2010: „mind jobban kezd divatba hozatni Erdélybe a Király-hágón túli képviselőjelölti bécsempészés”. Magyarországi képviselők Erdélyben a kiegyezés után. *Történelmi Szemle* (52.) 4. 571–584.
- Pál Judit 2011: Polgárok vagy politikusok? Az erdélyi városok országgyűlési képviselőlete a kiegyezés után. In: H. Németh István – Szívós Erika – Tóth Árpád (szerk.): *A város és társadalma. Tanulmányok Bácskai Vera tiszteletére*. Budapest. 346–360.
- Pálmány Béla 2011: *A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848*. Budapest.
- Pálmány Béla 2002: *Az 1848–49. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja*. Budapest.
- Reizner János 1899: *Szeged története II. A XVIII. század végétől az 1879. évi árvízig*. Szeged.
- Rónay Elemér 2012: *A zombori Rónay család története*. S. a. r.: Gilicze János – Marosvári Attila. Szeged.
- Ruszoly József 1997: Országgyűlési képviselő-választások 1848-ban Csongrád vármegyében és Szegeden. In.: Ruszoly József: *Alkotmány és hagyomány: újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok*. Szeged. 85–116.

Sáfrány Tímea: Országgyűlési képviselők Csongrád vármegyében 1848 és 1875 között

- Ruszoly József 1997: Országgyűlési képviselő-választások Csongrád vármegyében 1848-ban. In.: Blazovich László (szerk.): *Demokrácia és választások Magyarországon: Csongrád megye. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XXVII.* Szeged. 21–43.
- Ruszoly József 1999: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868.* Szeged.
- Ruszoly József 2013: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1869–1874.* Szeged.
- Sáfrány Tímea 2022: Tisztújítások és tisztviseleői karrierutak a reformkori Csongrád vármegyében. *Századok* (156.) 3. 531–561.
- Szendrei Ákos 2016: Országgyűlési képviselők párthovatartozása és társadalmi háttere a dualizmus kori Debrecenben, Nagyváradon és közös vonzáskörzetükben. *Aetas* (31.) 1. 76–101.
- Szendrei Ákos 2020: Partiumi városok (Arad, Debrecen, Nagyvárad és Szatmárnémeti) parlamenti képviselete a 19. század második felében: Adatok, kutatási lehetőségek és módszerek. In: Dobszay Tamás – H. Németh István – Pap József – Szijártó M. István (szerk.): *Rendi országgyűlés, polgári parlament: Érdekképviselet és törvényhozás Magyarországon a 15. századtól 1918-ig.* Budapest–Eger. 527–540.
- Szilágyi Adrienn 2018: *Az uradalom elvesztése. Nemesi családok a 19. századi Békés megyében.* Budapest.
- Szinnyei József 1894: *Magyar írók élete és munkái. III.* Budapest.
- Vadnai Károly (szerk.) 1862: *Emich Gusztáv nagy képes naptára az 1862. évre.* Pest.
- Varsányi Attila 2013: *A hódmezővásárhelyi főispánság története 1873–1950. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XL.* Szeged.
- A dualizmus kori parlamentarizmus regionális szempontból* című OTKA-kutatócsoport honlapja <https://parlamentarizmus.uni-eszterhazy.hu/> – utolsó letöltés 2022. július 15.